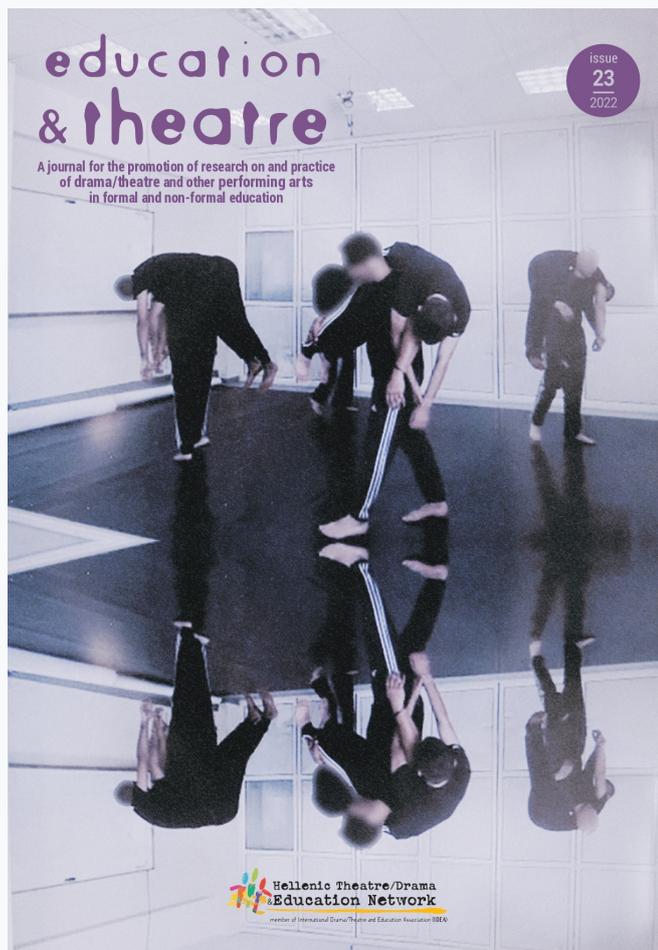

Education & Theatre

Vol 23 (2022)

Education & Theatre

The Greek Revolution through "Towards Liberty" and "In the Land of Liberty" educational drama projects by the National Theatre of Northern Greece (2019–2021)

Ioanna Lioutsia

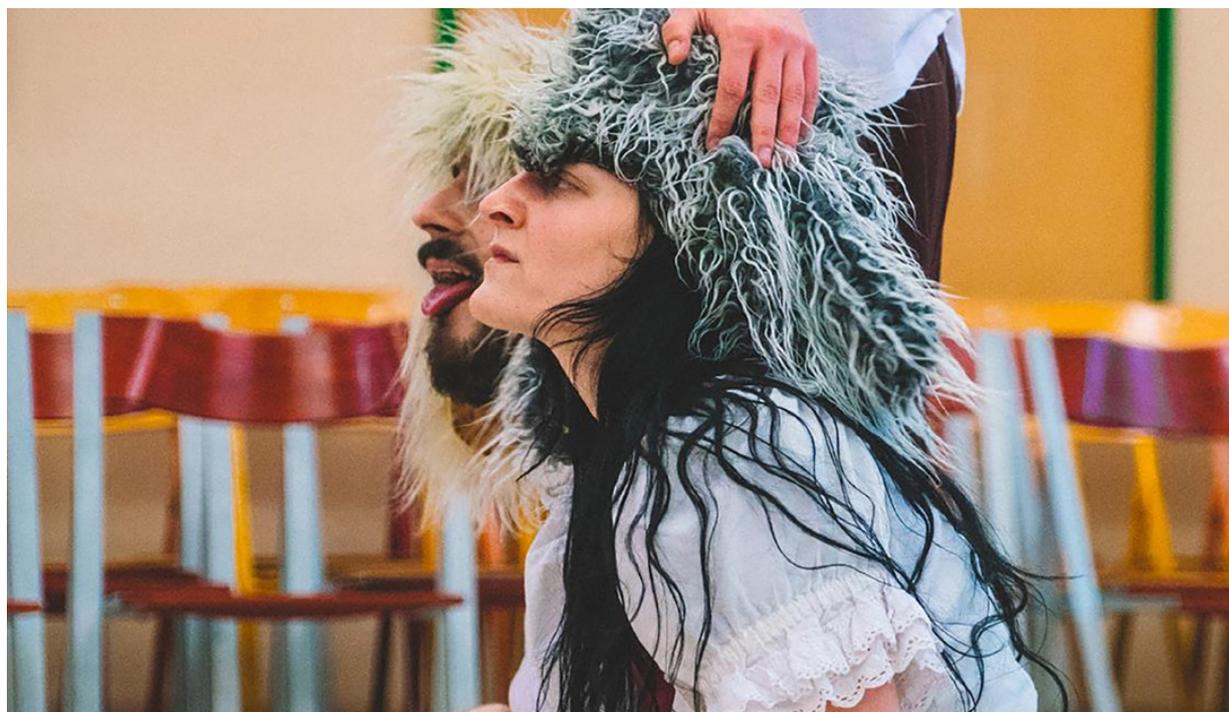
doi: [10.12681/edth.37667](https://doi.org/10.12681/edth.37667)

To cite this article:

Lioutsia, I. (2022). The Greek Revolution through "Towards Liberty" and "In the Land of Liberty" educational drama projects by the National Theatre of Northern Greece (2019–2021). *Education & Theatre*, 23, 44–47. <https://doi.org/10.12681/edth.37667>

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 μέσα από τα εκπαιδευτικά δράματα του ΚΘΒΕ «Προς την Ελευθερία» και «Στη Γη της Ελευθερίας» (2019-2021)*

Ιωάννα Λιούτσια

Περίληψη

Το άρθρο παρουσιάζει τον τρόπο προσέγγισης, προετοιμασίας, εργασίας και εκτέλεσης των δύο προγραμμάτων εκπαιδευτικού δράματος με θέμα την Ελληνική Επανάσταση του 1821, τα οποία συμπεριλήφθηκαν στο πρόγραμμα «Το ΚΘΒΕ στην Εκπαίδευση». Πρόκειται για τα Εκπαιδευτικά Δράματα «Προς την Ελευθερία» (2019) και «Στη Γη της Ελευθερίας» (2019-2020). Τα προγράμματα αυτά παρουσιάστηκαν σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης 5 περιφερειών. Με βασικό υλικό το σχολικό εγχειρίδιο της Ιστορίας, και συγκεκριμένα τα γεγονότα της πολιορκίας του Μεσολογγίου και της σύντομα απελεύθερης Μάνης, στόχος των δραμάτων αυτών ήταν, πέρα από την καλύτερη κατανόηση του ιστορικού πλαισίου, η εμβάθυνση σε έννοιες όπως η αλληλεγγύη, η συνεργασία και η ομαδικότητα, η ειρήνη και η ελευθερία. Ένας εναλλακτικός τρόπος αποτύπωσης του ιστορικού παρελθόντος, συνδέοντάς το με τρέχουσες έννοιες και θεματικές που απασχολούν την κοινωνία, ενθαρρύνοντας έναν βιωματικό τρόπο συμμετοχής στη μάθηση. Μια προσπάθεια μετατόπισης των μαθητών από την απομνημόνευση προς την κριτική σκέψη, ώστε να οδηγηθούν σε μια διαφορετική πρόσληψη της ιστορίας.

Λέξεις-κλειδιά: Ιστορία, προσφυγικό, Επανάσταση 1821, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Έξοδος Μεσολογγίου, εκπαιδευτικό δράμα, θεατροπαιδαγωγικό πρόγραμμα

Η ελληνική επανάσταση του 1821 μέσα από τα εκπαιδευτικά δράματα «Προς την Ελευθερία» και «Στη Γη της Ελευθερίας» από το ΚΘΒΕ (2019-2021)

«Το –ίσως και όχι τόσο μακρινό– έτος 1825 μια αγέλη σκύλων που κατοικεί στο Μεσολόγγι αρχίζει να καταλαβαίνει πως κάτι περίεργο συμβαίνει. Το φαγητό λιγοστεύει, οι άνθρωποι είναι δυστυχισμένοι, ο ουρανός είναι γκριζός. Κανείς δεν μπορεί να μπει ή να βγει από την πόλη. Οι σκύλοι καλούνται να πάρουν τις δικές τους αποφάσεις και να χαράξουν τη δική τους πορεία προς την ελευθερία».

Αυτή ήταν η σύντομη περιγραφή που ακολουθούσε το εκπαιδευτικό δράμα «Προς την Ελευθερία», το οποίο απευθυνόταν σε παιδιά πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα σε τάξεις από την Γ΄ ως και την ΣΤ΄ δημοτικού. Το πρόγραμμα αποτελούσε τμήμα του προγράμματος «Το ΚΘΒΕ στην Εκπαίδευση», το οποίο υλοποιούνταν στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020», με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε επί τρία συναπτά έτη (από το 2019 ως το 2021) και χάρη σε αυτό το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό δράμα, που ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2019, αλλά και εκείνο που ακολούθησε την επόμενη σεζόν με τίτλο «Στη γη της Ελευθερίας», περιόδευσε σε πέντε περιφέρειες της βόρειας Ελλάδας (Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος, Θεσσαλία), δίνοντας βάση σε απομακρυσμένα σχολεία ακριτικών χωριών, όπου τις περισσότερες φορές τα παιδιά δεν είχαν έρθει ποτέ σε επαφή με το θέατρο ως είδος.

Ως η θεατροπαιδαγωγός που σχεδίασε και εμπύχωσε το εκπαιδευτικό αυτό πρόγραμμα, αλλά και το συνοδευτικό υλικό (προπαρασκευαστικό και follow up υλικό), δεν θα σταθώ περαιτέρω σε αριθμούς και στατιστικά, αλλά θα περάσω στην ουσία, που αφορά τον τρόπο αξιοποίησης του εγχειριδίου της Ιστορίας και της ιστορικής αφήγησης για τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού δράματος. Συγκεκριμένα, θα εστιάσω στους τρόπους με τους οποίους το εκπαιδευτικό δράμα μπορεί, πέρα από τον γνωστικό του χαρακτήρα, να ενέχει ποικίλες κοινωνικές, νοητικές, αισθητικές και ψυχοσυναισθηματικές στοχεύσεις.

Όπως είδαμε και πιο πάνω, θέμα του εκπαιδευτικού δράματος «Προς την Ελευθερία», που ξεκίνησε το ταξίδι του στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τον Μάρτιο του 2019, ήταν η πολιορκία του Μεσολογγίου. Για τον σχεδιασμό του προγράμματος συμβουλευτήκαμε το σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας της ΣΤ΄ Δημοτικού και τα σχετικά με αυτά τα γεγονότα του Μεσολογγίου κεφάλαια, αλλά και γενικότερα, σχετικά με τα γεγονότα εκείνης της χρονικής περιόδου. Θεωρήσαμε ότι καλό θα ήταν να αντλήσουμε

ακόμη και αυτούσιες φράσεις και να ακολουθήσουμε την ιστορική γραμμή του βιβλίου, ώστε να μη δημιουργήσουμε τυχόν παρεξηγήσεις, αναστατώσεις ή σύγχυση στο μυαλό των παιδιών, σε περίπτωση που λάμβαναν διαφοροποιημένες ή και αντικρουόμενες πληροφορίες. Ωστόσο, θέλοντας να έχουμε μια σφαιρική εικόνα των γεγονότων, συμβουλευτήκαμε, για τη δική μας προσωπική έρευνα και εμβάθυνση στο θέμα, κι άλλα βιβλία και μελετήματα σχετικά με την ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης.

Ωστόσο, δεν σταθήκαμε στην απλή ενσωμάτωση ή στην παρατακτική αναφορά των ιστορικών γεγονότων, ούτε προβήκαμε σε μια μιμητική, αναπαραστατική διαδικασία όσων αναφέρονταν. Αντιθέτως, αποφασίσαμε να μετακινήσουμε το κέντρο της προσοχής μας και να προσεγγίσουμε την Ιστορία από μια άλλη οπτική. Για τον λόγο αυτό, επιλέξαμε να μιλήσουμε αλληγορικά και να χρησιμοποιήσουμε ως χαρακτήρες του δράματος ζώα, που διαχρονικά αποτελούν μια ανεξάντλητη πηγή μυθοπλασίας και δραματικής ή/και σκηνικής ανάπτυξης της φαντασίας. Ενδύοντας τα ζώα με συμβολικό χαρακτήρα, τα τοποθετήσαμε στην κοινωνία του Μεσολογγίου κατά την περίοδο της πολιορκίας και της εξόδου. Πώς μπορούμε να εμβαθύνουμε στα γεγονότα της επανάστασης μέσα από μια φανταστική, αλληγορική ιστορία;

Με αυτά τα ερωτήματα ως οδηγούς προχωρήσαμε στον σχεδιασμό και στην τελική εμπύχωση του εκπαιδευτικού δράματος. Στόχος μας ήταν να ενθαρρύνουμε τα παιδιά να δουν τον κόσμο και την Ιστορία από μια άλλη οπτική, να αποφύγουμε τα βαρύγδουπα, πομπώδη ή υπέρμετρα –και συχνά μονομερώς– ηρωικά εγκώμια και να στραφούμε στην ουσία των πραγμάτων και στα μηνύματα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, όπως τουλάχιστον τα αντιλαμβάνομασταν εμείς. Ένας από τους πολλούς τρόπους που θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε για να συμβεί αυτό, και τον οποίο τελικά επιλέξαμε, ήταν η δημιουργία ενός δραματικού πλαισίου όπου το ενδιαφέρον της αφήγησης στρέφεται σε μη ανθρώπινους χαρακτήρες, οι οποίοι όμως χαρακτηρίζονται από ανθρώπινα συναισθήματα και έχουν αντίστοιχα διλήμματα, σκέψεις, επιθυμίες κτλ.

Έτσι, πέρα από τους στενά γνωστικούς στόχους του εκπαιδευτικού δράματος, που περιελάμβαναν π.χ. την εξοικείωση των συμμετεχόντων με το ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο όπου λάμβαναν χώρα

τα γεγονότα μέσω τεχνικών όπως η ομαδική διαμόρφωση χώρου, το πρόγραμμα αποσκοπούσε και στη βιωματική εξοικείωση των συμμετεχόντων με έννοιες που αφορούσαν την αλληλεγγύη, τη διαμόρφωση της ατομικότητας μέσα από τη συλλογικότητα, την ειρήνη και την ελευθερία. Για να συμβεί αυτό, γράφτηκε μια παράλληλη με την έξοδο του Μεσολογγίου ιστορία. Σε αυτή την ιστορία τους ρόλους ζώων -κατοίκων του Μεσολογγίου ανέλαβαν οι μαθητές που συμμετείχαν και οι τρεις ηθοποιοί-εμπυχωτές του προγράμματος. Μέσω του ρόλου τους καλούνταν να αποφασίσουν για την τύχη τους, να συζητήσουν με επιχειρήματα, να ψηφίσουν και γενικά να συμμετέχουν ενεργά στην εξέλιξη της δράσης.

Κάποιες από τις τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για να ενθαρρύνουν τις παραπάνω διαδικασίες είναι η *ανακριτική καρέκλα* (hot seating), ο *διάδρομος συνείδησης*, το *συμβούλιο* και τελικά η *ψηφοφορία* μέσω χειροτονίας. Θεωρώ σκόπιμο να σημειώσω στο σημείο αυτό πως η παραβολική χρήση των ζώων ως ηρώων της ιστορίας έτεινε να απελευθερώνει τα παιδιά και να τους παρέχει ασφάλεια, ώστε να εκφραστούν ελεύθερα μέσα από την απόσταση που δημιουργούνταν χάρη στο φανταστικό δραματικό πλαίσιο, ενισχύοντας την ενεργό πολιτικότητά τους.

Τον δεύτερο χρόνο του προγράμματος, τη σεζόν 2019-2020, προστέθηκε στις εκπαιδευτικές δράσεις του ΚΘΒΕ και το εκπαιδευτικό δράμα «Στη Γη της Ελευθερίας», συνεχίζοντας στην ουσία την ιστορία των σκύλων του πρώτου δράματος. Παραθέτω την περιγραφή του προγράμματος:

«*Μάνη 1826. Στην κακοτράχαλη μα όμορφη Μάνη, η επανάσταση έχει τελειώσει και οι λύκοι-κάτοικοι της περιοχής απολαμβάνουν πλέον την ελευθερία τους. Σύντομα φτάνει στον τόπο τους ο Περικλής, ένας σκύλος που κατάφερε να διαφύγει από το στενά πολιορκημένο Μεσολόγγι. Ζητάει άσυλο στη Μάνη και ελπίζει πως θα καταφέρει να φέρει και τους φίλους του στον τόπο αυτό, όπου ο πόλεμος έχει σταματήσει. Τώρα μένει οι λύκοι να αποφασίσουν αν θα βοηθήσουν τον Περικλή και τους άλλους σκύλους στην προσπάθειά τους να ζήσουν σε έναν τόπο ειρηνικό.*»

Με τον ίδιο τρόπο λειτουργήσαμε και κατά τη δημιουργία αυτού του προγράμματος, δίνοντας όμως αυτή τη φορά ιδιαίτερη έμφαση σε ένα επίκαιρο ζήτημα της εποχής, το προσφυγικό. Οι λύκοι στη Μάνη καλούνται να αποφασίσουν: Θα δεχτούν στην απελευθερωμένη χώρα τους, άτακτα διωγμένους από εμπόλεμη κατάσταση σκύλους; Αφετηρία της δραματουργίας μας ήταν ιστορικά γεγονότα και οι μαρτυρίες Ελλήνων αγωνιστών του '21, που αναφέρονται στην προσπάθεια των περίπου 2.000 διασωθέντων της Εξόδου να αναζητήσουν άσυλο και βοήθεια στην ανατολική Πελοπόννησο, στη Μάνη και στο Ναύπλιο. Κύρια πηγή μας αποτέλεσαν τα *Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επαναστάσεως των Ελλήνων. Από τα 1821 μέχρι*

των 1833, (τόμος Β', επιμ. Γιώργος Βλαχογιάννης) του Νικόλαου Κασομούλη.

Επιχειρήσαμε λοιπόν να φωτίσουμε τις διαμάχες που ξεσπούσαν ακόμη και μεταξύ των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, υπό το πρίσμα μιας πιο διεθνοποιημένης και σύγχρονης ανθρωπιστικής προσέγγισης. Η αλληλεγγύη δηλαδή δεν *χρειάζεται* να είναι μόνο από Έλληνα σε Έλληνα ή από Λύκο σε Λύκο. Και πάλι, η χρήση του ζώου ως σύμβολο φάνηκε να βοηθάει τα παιδιά να κατανοήσουν καλύτερα τις σχέσεις και τις θέσεις που προβάλλονται διαχρονικά σε ζητήματα διαφορετικότητας, ξеноφοβίας κτλ., χωρίς να επηρεαστούν από το εθνικό ή φυλετικό πρόσημο των χαρακτήρων. Πολλές φορές κατά τη διάρκεια του δράματος τα παιδιά εντός ρόλου συνέδεαν αφ' εαυτά τα δραματοποιημένα γεγονότα με τις τότε συνθήκες και πολλές φορές απαντούσαν στα ζητήματα του τότε μέσω της θέσης τους για το τώρα.

Ιδιαίτερα στην προκειμένη περίπτωση, η χρήση ζώων-χαρακτήρων του δράματος απελευθερώνει τα παιδιά από την αναπαραγωγή στερεοτυπικού λόγου, προερχόμενο είτε από το προσωπικό τους περιβάλλον είτε από την εκπαιδευτική διαδικασία περί σωστού ή λάθους. Αντιθέτως, διευκόλυνε την έκφραση της δικής τους κρίσης, η οποία ήταν προϊόν των διεργασιών του εκπαιδευτικού δράματος, μέσα μάλιστα από τις προσωπικές, ξεχωριστές διατυπώσεις του καθενός. Αυτό συνέβη με τη χρήση τεχνικών όπως η *μεταμόρφωση*, η *συνέντευξη*, η *υποστήριξη θέσης στον χώρο* και το *περίγραμμα χαρακτήρα*.

Αξίζει να σημειωθεί ότι όταν παρουσιάστηκε αυτό το δράμα, το προσφυγικό ζήτημα είχε αναζωπυρωθεί, ενώ οι παραστάσεις του στα παραμεθόρια σχολεία των χωριών Δίκαια και Μεταξάδες του νομού Έβρου συνέπεσαν με τις έντονες συμπλοκές στα σύνορα και την παρουσία εκεί μεγάλου τμήματος στρατού τον Φεβρουάριο του 2020.

Με την έλευση της πανδημίας, το πρόγραμμα αναδιαμορφώθηκε και συνέχισε να προσφέρεται στα σχολεία που συμμετείχαν σε αυτό μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας *swag*, όπου εναλλάσσονταν σύντομα κείμενα και βίντεο με τους ηθοποιούς, οι οποίοι αφενός προωθούσαν την αφήγηση της ιστορίας και αφετέρου καλούσαν τους μαθητές -με διαφορετικούς αυτή τη φορά τρόπους- να γίνουν μέρος της ιστορίας.

Τη σχολική χρονιά 2020-2021, και με τα σχολεία κλειστά κατά το μεγαλύτερο διάστημα και την πανδημία να επιμένει, το πρόγραμμα συνεχίστηκε ασύγχρονα και ψηφιακά, ενώ έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στην παροχή πλούσιου έντυπου και οπτικοακουστικού θεατροπαιδαγωγικού υλικού, καθώς και στην εμπύχωση, καθοδήγηση και υποστήριξη των εκπαιδευτικών στην προσπάθειά τους να υλοποιήσουν εκπαιδευτικά προγράμματα με τη χρήση τεχνικών του θεάτρου και του εκπαιδευτικού δράματος.

